

Att nära en bilderbok

Examensuppsats av Hanna Graas

HDK-Valand
Konstnärligt Kandidatprogram i Design
Grundnivå, VT22
Handledare: Linda Holmer
Examinator: Lotta Kvist

ABSTRACT

Adults read less and less for their children and this project wants to advocate reading, as part of children's language development and for building relationships between children and adults. The intention of the project is to tell a story to children and their adults through pictures and words. It is also to investigate what an exploratory approach can look like in a picture book process and whether it can make the result more genuine. During the process, imagery and dramaturgy have slowly taken shape. Choices of technique, themes and aesthetics are discussed and tested. The result is a story about dreaming of your own room, where the characters are children in the form of skeletons. The story also shows a sibling relationship, and how important it is to sometimes just have your own space.

KEYWORDS

Design, HDK-Valand, Illustration, Picture book, Storytelling, Child culture, Emotions, Language development, Norm creativity

SAMMANFATTNING

Vuxna läser allt mindre för sina barn och detta projekt vill förespråka läsningen som en del i barn språkutveckling och för relationsbyggande mellan barn och vuxna. Projektets intention är att berätta en historia för barn och deras vuxna genom bild och text. Den är också att undersöka hur ett utforskande arbetssätt kan se ut i ett bilderboksskapande och om det kan göra resultatet mer genuint. Under processen har bildspråk och dramaturgi sakta tagit form. Val av teknik, tematik och estetik diskuteras och testas. Resultatet är en berättelse om att drömma om ett eget rum där karaktärerna är barn i form av skelett. Berättelsen visar också på en syskonrelation och vikten av att ibland få vara helt själv.

NYCKELORD

Design, HDK-Valand, Illustration, Bilderbok, Berättande, Barnkultur, Känslor, Språkutveckling, Normkreativitet

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Frågeställningar.....	1
Bakgrund.....	1
Process	2
Utvärdering av processen	7
Resultat	8
Bilder resultat	9
Utvärdering av resultat.....	11
Källförteckning	13

FRÅGESTÄLLNINGAR

Hur kan en berättelse från vardagen gestaltas så den tilltalar både barn och vuxna?

Hur kan ett utforskande och analogt arbetssätt bidra till en mer genuin och intuitiv berättelse?

På vilket sätt påverkas den taktila känselupplevelsen av ett objekt genom ytor och texturer?

Då projektet tagit en annan vändning sedan de ursprungliga frågeställningarna skrevs, är den andra frågan utbytt. Projektet har i större utsträckning haft fokus på processen och arbetssättet i skapandet av berättelsen.

BAKGRUND

Mellan 2003–2012 sjönk procenttalet för vuxna som läser för barn i Sverige från 70% till 35%. Också barns läsförståelse har sjunkit under den här perioden (Sveriges Television, 2013). I en rapport som den icke vinstdrivande stiftelsen LegiLexi gjorde 2019 visar de på att andelen vuxna som läser för sina barn fortsatt ligger på samma nivå som 2012. Däremot visar den att föräldrar till yngre barn, 0–9 år, läser mer och procenttalet där har ökat till 48% (Persson, J. 2019).

Att läsa högt för barn är en viktig del i deras utveckling. Om en läser högt för ett barn varje dag så kan barnet 50 000 ord vid 17 års ålder, i jämförelse med 15 000 ord om en inte gör det (Göteborgs Stad, u.å.). Det blir också en viktig stund där en tar det lugnt tillsammans och får tillfälle att prata om det en läser. Det i sin tur bygger en djupare relation mellan den vuxna och barnet.

Jag har starka minnen av de bilderböcker som mina föräldrar läste för mig som barn. Många av dem läser jag även nu för mina egna barn. Som illustratör har det alltid lockat att skapa en egen bilderbok och det är delvis därför jag valde att göra det i mitt examensprojekt. Jag tar med mig mycket av mina personliga erfarenheter in i projektet och tycker det är intressant att studera vilka böcker som mina barn fastnar för och försöka se samband mellan dem.

Jag har tre tidigare projekt som jag kan koppla till examensprojektet. I det första arbetade jag med normkritik och gjorde mycket research kring genus och normer inom förskolan. Som illustratör har en ett stort ansvar i vilka bilder en förmedlar och fundera kring de normer

som eventuellt kan reproduceras. Det andra projektet jag tar med mig är ett utforskande projekt om våra sinnen där jag arbetade med känsel och lukt. Jag vill jobba med boken som objekt och utforska hur materialiteten i den kan påverka upplevelsen av berättelsen. Jag har också gjort två projekt kring vuxnas skärmanvändning i barns närvaro och konsekvenser som det ger. Det senare har inte en plats i själva berättelsen, men då skärmarna är en anledning till att vuxna läser mindre för sina barn (Sveriges Television, 2013) hade jag med de tankarna in i mitt projekt.

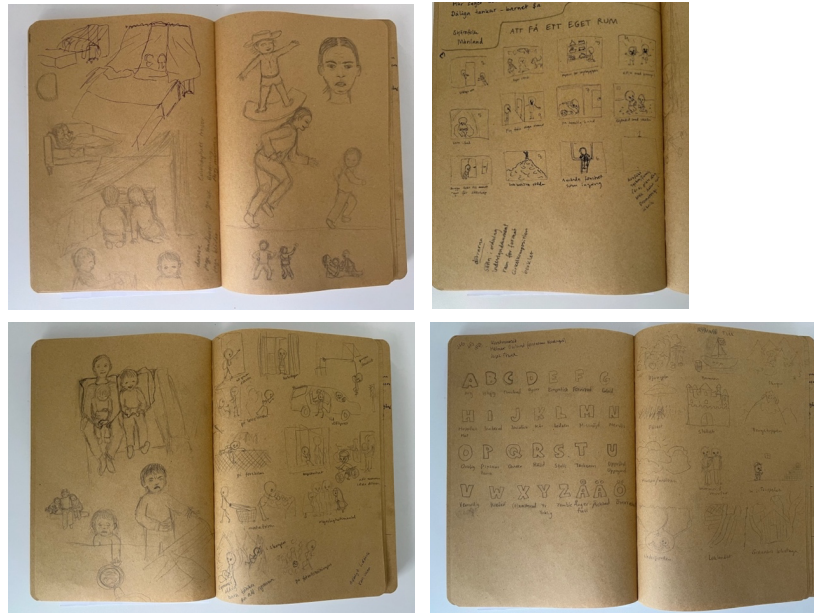
Som referens har jag delvis tittat på Clara Dackenberg som kombinerar bilderböcker med figurer i trä. Jag inspireras av hennes formspråk och hur hon lyckas behålla det från pappret till tredimensionella figurer. Jag har också läst boken *Samtal med Kitty Crowther* där hon berättar mycket om sin process. Hon arbetar mer intuitivt än vad jag brukar göra och jag har inspirerats av det och vågat vara lite mer intuitiv i min process (Antoine-Andersen, 2021). När jag tittat på vilka böcker som både jag och mina barn tycker om så är det bland annat två författare som återkommit; Pija Lindenbaum och Sven Nordqvist. Det jag tror är anledningen till det är att fantasi och vardag får gå lite om varandra. Det skapar en humor som tilltalar både vuxna och barn. I Pijas böcker är det mycket i handlingen och språket medans Sven gör det mer i bilderna genom att leka med storleken på vardagliga ting i miljön och att de små mucklorna dyker upp och lever sina egna liv utanför huvudberättelsen. Jag har försökt hitta mitt eget sätt att skapa denna typ av humor. Slutligen är Tove Janssons sätt att bygga upp kontrast mellan ljus och mörker i sina svartvita bilder något som varit med och gett inspiration under processen.

PROCESS

Projektet startades upp med research som bestod delvis av läsning och delvis av att utforska olika analoga tekniker. Som jag nämnt ovan läste jag *Samtal med Kitty Crowther* (Antoine-Andersen, 2021). Jag läste också flertalet böcker av nämnda referenser och studerade deras sätt att skapa bilder på. Jag testade en del tekniker som jag inte arbetat med tidigare. Bland annat oljepastell, torrpastell och akvarell.

Parallellt med researchen försökte jag hitta orden till en berättelse jag tänkt på redan innan projektet startade. Det var en idé som kom från min son om ett skelett som rymde hemifrån. Jag kämpade med detta och hade svårt att komma vidare. Efter en första handledning valde jag att lägga undan den idén. För att hitta en ny ingång arbetade jag med metoden "en bilderbok om dagen". Jag skissade upp 12 uppslag per dag över vardagliga situationer.

Till slut valde jag att gå på temat "ett eget rum". Det är något som är aktuellt hemma i vår familj då barnen har börjat fråga och längta efter detta. Jag har därför kunnat få mycket tankar och input från dem som inspirerat mig till bildmaterialet. Det blev också väldigt tydligt för mig i det här skedet att jag behövde börja med bilderna, inte med orden. Berättelsen skulle få växa fram genom bilderna och om ord behövdes skulle de få komma längre fram.

Nästa steg i processen var att börja skapa bilderna i stort format. När jag såg över mina små skisser reflekterade jag över att jag fortsatt skissa skelett i flera av dem trots att jag tänkte att jag släppt den idén. Jag valde att gå på magkänslan och ta med skelettkaraktern i den nya berättelsen. Därefter skissade jag alla uppslag som hittills fanns, i blyerts på A3 papper. De första två färgbilderna gjorde jag i torrpastell men det var något med dem som inte kändes bra. I tredje bilden använde jag färgpennor, akvarell och fineliner. Jag gillade hur tydligt en såg handens rörelse i färgpennan men att jag också kunde välja att täcka en yta

mer precist. Pappret jag valde till originalen hade en lite grövre sida och en slät. Jag valde till slut den släta sidan av just den anledningen, att lättare kunna täcka en yta helt med färgpennan. När finelinern kom fram började jag också fundera över och grovskissa på att använda mig av skraffering, likt Tove Jansson i exempelvis *Vem ska trösta knyttet* (Jansson, 1960).

Här i processen hade jag det ganska tufft. Jag tyckte inget blev bra och började tvivla på skelettet som karaktär. Jag skissade på verkliga barn istället och det kunde gå flera dagar då jag bara gjorde annat. Jag läste till exempel *En fanfar för bilderboken!* (Dahle G. et al., 2013) vilken var inspirerande men gav mig prestationsångest.

Efter gruppseminarium och handledning med bra feedback stod jag fast vid mitt beslut om att skeletten skulle få vara mina karaktärer. Ett viktigt steg för att komma upp ur min dipp var att jag valde en ordningsföljd för bilderna och kunde se en dramaturgi. Helt plötsligt kändes det som att jag hade kommit jättelångt. Jag började också ta mig bort från det traditionella rummet och lät barnets fantasi få fylla bilden. Det enda som gjorde att en förstod att vi var inne i rummet var dörren. Jag gick tillbaka och tittade igenom alla skisser och insåg att dörren var med på nästan alla uppslag. Den kunde vara som en röd tråd, en symbol för det egna rummet – en dörr att stänga.

För att underlätta skapandet av bilderna tog jag fram en färgpalett med fyra primärfärger och tre sekundärfärger. Jag satte också som regel för mig själv att max använda sex färger per bild. Första bilden som jag kände att jag hittat rätt, både i bildspråk och färg, var följande:

Efterföljande bilder gjorde jag sedan på samma sätt. Jag utgick från min skiss över bilden och använde mig sedan av ett ljusbord där jag överförde först färgfälten och sedan finelinern till ett nytt papper. Jag arbetade sedan med bilden utan ljusbord för att färdigställa den.

Berättelsen i ord började formas redan i första snabbskisserna, då som en beskrivande mening av vad bilden innehöll. För varje gång jag satte ihop en uppdaterad mockup av boken skrev jag om eller tog bort delar av texten. Beslutet i att ha så pass lite text grundade sig i att låta bilderna tala så långt det gick. Vissa uppslag har också fått klara sig helt på egen hand, utan ord.

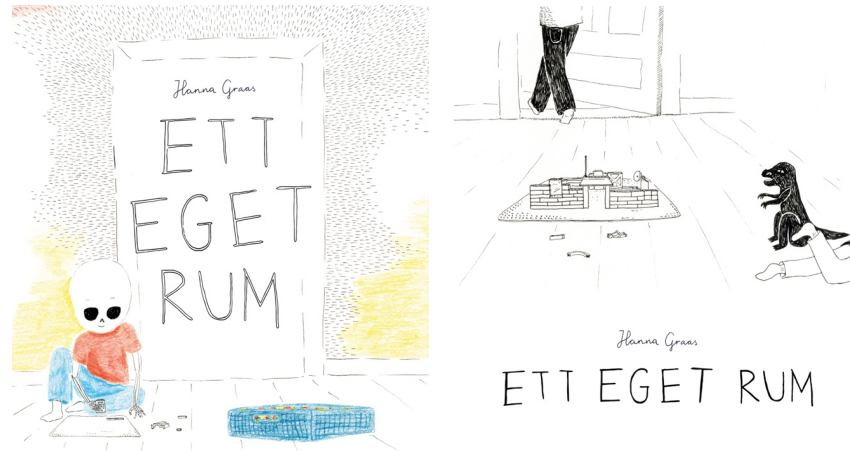
För att få boken klar för tryck har jag scannat in bilderna i datorn och bearbetat dem i Photoshop. Färgerna är det som har varit svårast att få helt rätt. I valet av typsnitt så ville jag ha ett som inte tog över, utan kompletterade bilderna på ett diskret sätt. Jag läste också en del kring läsbarhet. Till exempel att en sans serif är lättare att läsa för en person med dyslexi (British Dyslexia Association, u.å.). Valet föll på TT Norms, en sans serif som är rund i sitt uttryck och inte tar särskilt mycket plats. Det är väldigt lik Avenir, som denna text är skriven med, vilket är ett av mina favorittypsnitt. Anledningen till att jag valde TT Norms istället är att det har några små detaljer som gör att det uppfattas mjukare. Det har en liten rundning på bokstaven t, bokstaven a möter upp basen lite mjukare och bokstaven e bygger ut lite precis innan rundningen. Det är inte ett "perfekt" typssett och jag fick öka avståndet mellan orden då det var väldigt litet innan, men dessa detaljer gjorde att jag ändå valde det.

Ibland tänker jag på
att ha ett eget rum.

På omslag och titelsida valde jag att skriva texten för hand för att matcha uttrycket i bilderna.

Under processens gång så har tankar kring boken som objekt funnits med mig. Då jag läser mycket bilderböcker för mina barn har jag samlat de böcker som jag själv fastnat för gällande material och tryckteknik. Framåt kommer jag se över dessa och välja hur min bok ska kännas och uppfattas som objekt.

UTVÄRDERING AV PROCESSEN

Från början hade jag en väldigt tydlig bild av vad jag skulle göra och hade planerat min tid som en rak linje. Först när jag insåg att det inte skulle fungera för mig i den här typen av projekt, och valde att se min process som ett utforskande, kunde jag hitta vägen framåt. Om jag hade påbörjat ett nytt bilderboksprojekt nu, och redan haft den insikten, hade jag kanske hunnit längre. Eller i alla fall känt mig mindre stressad.Handledningarna har också varit extremt viktiga för mig i mitt utforskande. Det är i den dialogen som mycket fallit på plats och jag har kunnat se mitt arbete med nya ögon. Från det tar jag med mig att alltid ha ett bollplank under ett projekt. Någon som kan ge nya perspektiv och peka ut saker som jag själv inte upptäckt än. Jag tar också med mig att våga lita på mig själv och min process, även när jag inte kan veta varje steg från början.

RESULTAT

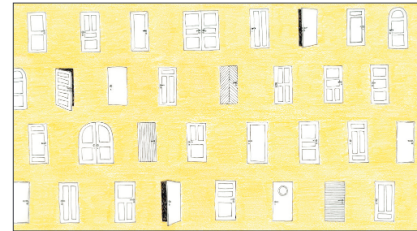
Resultatet har blivit en berättelse om ett barn som drömmer om ett eget rum. Titeln är "Ett eget rum". Karaktärerna är skelett fast de beter sig som barn av kött och blod. De har känslor, leker och fantiserar. Illustrationerna är gjorda med färgpennor och fineliners och en kan tydligt se att de är gjorda analogt. Primärfärgerna är varmgul, turkos, teal och varmröd. Jag valde dem för att de är varianter av grundfärgerna och kompletterar varandra. Som sekundärfärger har jag valt persikorosa, grön och lila. De används på mindre detaljer eller större ytor som jag vill ska smälta in lite mer. Dynamiken i bilderna byggs upp mycket av kontrasten mellan färgerna och den svarta finelinern. Det blir extra tydligt i och med att karaktärerna är svartvita.

Originalen är gjorda i skala 1:1 på A3 papper. De är tänkta som ett helt uppslag så resultatet är en tryckfärdig pdf i formatet 210x230 mm på 32 sidor. Det är ett ganska litet format som jag valt med kvällsläsning i åtanke. En ligger då oftast ner tillsammans med barnet och läser och då är det jobbigt om boken är för stor.

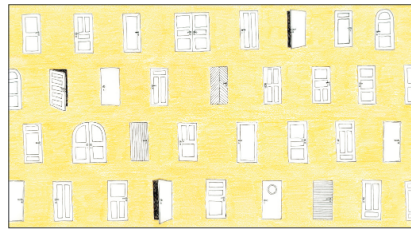
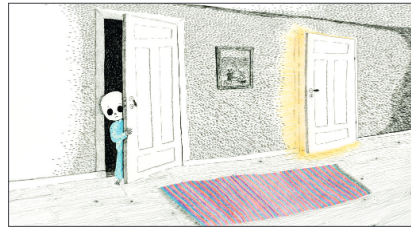
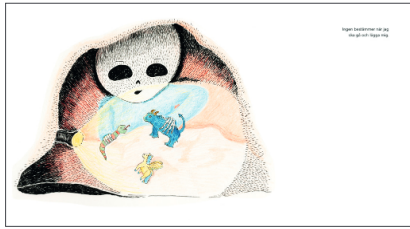
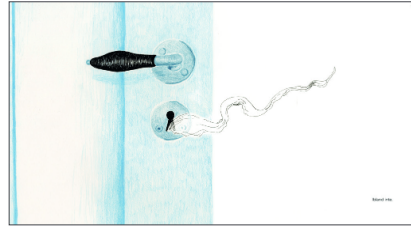
Jag har arbetat med min första frågeställning "Hur kan en berättelse från vardagen gestaltas så den tilltalar både barn och vuxna?" genom igenkänning i en vardaglig situation. Jag har också jobbat med berättelsen *emellan* uppslagen. Detaljer som kanske upptäcks först vid andra eller tredje läsning och på så sätt kan tilltala även vuxna. Då textmängden är så pass liten är bilderna ännu mer öppna för tolkning och inbjuder till samtal.

För mig har ett utforskande arbetssätt för mediet bilderbok varit avgörande. Genom att experimentera mig fram och våga prova nya tekniker har jag fått fram ett mer personligt bildspråk. Det har också gjort att jag jämfört mig mindre då illustrationerna inte medvetet efterliknar en viss stil. Det är verkligen just den här berättelsen som fått liv och det gör den genuin. Att arbeta analogt var också en stor del i detta då jag inte kunnat trycka cmd Z så fort något inte blev perfekt. Det har gett bilderna en nerv som kanske inte fått vara kvar om jag arbetat digitalt. På så sätt har jag också hittat svar på min andra frågeställning "Hur kan ett utforskande och analogt arbetssätt bidra till en mer genuin och intuitiv berättelse?".

BILDER RESULTAT

UTVÄRDERING AV RESULTAT

Ett val som påverkat resultatet och mottagarens uppfattning av berättelsen väldigt mycket är att jag valde att ha skelett som karaktärer. Jag är väl medveten om att det kan komma att tolkas väldigt olika beroende på läsarens erfarenheter och känslor kring skelettet som symbol för död. För mig har de blivit som vilka barn som helst, avskalade från normer, hudfärg och kön. Hade jag istället valt att illustrera riktiga barn hade resultatet blivit väldigt annorlunda. Kanske hade jag inte heller kommit fram till dynamiken mellan färg och svartvitt då detta grundade sig i barnens svartvita ansikten.

Valet att använda färgpennor har också varit betydande för resultatet. Hade jag istället använt till exempel gouache hade jag fått ett helt annat uttryck och färgerna hade tagit mycket mer plats. Om jag skulle ge mig på samma projekt igen nu så skulle jag testa det för att se hur känslan blir.

Valet av titel, "Ett eget rum", är också något som kan komma att påverka mottagarens upplevelse av boken då det är samma titel som Virginia Woolfs essä från 1929 (Woolf, 1929). För mig var det inte medvetet, titeln var ett arbetsnamn som fick följa med och fastnade hos mig. Jag hade tidigare inte heller läst Virginias essä. Efter att nu ha lyssnat på den som ljudbok, har jag reflekterat över den kopplat till mitt eget projekt. Virginia skriver bland annat om kvinnans behov av ett eget rum för att kunna verka inom konst och kultur. Hon belyser framför allt skillnaden mellan kvinnor och mäns förutsättningar i ett patriarkalt samhälle (ibid.). Det första jag tänkte på när jag lyssnade var min egen praktik och hur mitt "rum" sett ut under det här projektet. Som studerande mamma till förskolebarn, med familjens beroende utav min mans inkomst, har min process fått förhålla sig till flera veckor med vab. Jag har inte haft en ostörd arbetsplats med en dörr att stänga, utan suttit vid vårt köksbord som behöver vara, så gott som, rent igen innan barnen hämtas på förskolan. Detta är förstås en väldigt bokstavlig tolkning av rummet, men inte oviktig för resultatet. Jag tänker också på barnets egna rum och barnens plats i det offentliga rummet. Små barn har alltid vuxna som bestämmer vad de får och inte får göra, precis som män inte låter huvudkaraktären i essän till exempel gå över gräsmattan eller in i biblioteket utan manligt sällskap (ibid.). Kultur för barn skapas i första hand av vuxna och det saknas rum i staden för barn att vara med och påverka sin egen kultur. Barnet i min berättelse drömmer om sitt egna rum, en plats där hen får bestämma själv. Rummet blir bara en symbol för denna självständighet, på samma sätt som jag uppfattar att Virginia menar i sin text.

Tiden räckte inte till för att fullt ut svara på min tredje frågeställning "På vilket sätt påverkas den taktila känselupplevelsen av ett objekt genom ytor och texturer?". Nästa steg för mig är därför att trycka upp min bok. Jag har redan nu en del tankar kring utformning och materialitet. Redan i val av papper till mina original hade jag med mig att jag inte vill ha ett

helt vitt papper utan ett naturvitt. Det ger ett varmare intryck och minskar den mest skarpa kontrasten mellan svärten och pappret. För att ytterligare minska denna kontrast kommer jag dra ner den svarta tonen ca 10% i bilderna. Pappret ska också ha en liten struktur i sig och vara obestruket. Det gör att det händer något när en stryker över pappret med handen. Jag vill att omslaget ska tåla lite men ändå inte vara helt slätt i handen. Det ena alternativet jag tänker mig är ett mattbestruket omslag med titel och författarnamn nedstansade för att öka den taktila känslan. Jag tycker också om böcker med tygomslag och kan se potentialen till det i mitt omslag då illustrationerna på det lätt skulle kunna göras svartvita. Dessa är dock specialproduktion och är, av kostnadsskäl, inte aktuellt om jag ska trycka boken själv.

KÄLLOR

Antoine-Andersen, Véronique. (2021) *Samtal med Kitty Crowther*. Stockholm: Lilla Piratförlaget

British Dyslexia Association (u.å.) *Dyslexia friendly style guide*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.bdadyslexia.org.uk/advice/employers/creating-a-dyslexia-friendly-workplace/dyslexia-friendly-style-guide> [19.05.22]

Eriksson, Lena., K. Oscar., Rhedin, Ulla. (red.) (2013). *En fanfar för bilderboken!* Stockholm: Alfabeta

Göteborgs Stad (u.å.). *Varför ska du läsa högt för ditt barn?* [Elektronisk] Tillgänglig: <https://goteborg.se/wps/portal/enhets sida/las-hjarta-hogt/varfor-lasa-hogt-for-barn%3F> [21.12.21]

Jansson, Tove. (1960) *Vem ska trösta knyttet?* Helsingfors: Schildts/Gebbers

Nationalencyklopedin (u.å.). *Fyra snabba steg för att effektivisera ditt minne*. [Elektronisk] 1 skärmsida. Tillgänglig: <https://www.ne.se/info/aktuellt/privat/minnestraining/> [21.12.21]

Persson, Jonas. (2019) *Högläsning för barn - Rapport Legilexi Stiftelse*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://legilexi.org/media/1521/legilexirapport-ho-glasing-20190610-1.pdf> [21.12.21]

Sveriges Television (2013) *Föräldrar läser allt mindre för barnen*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/sormland/allt-farre-foraldrar-laser-for-sina-barn> [21.12.21]

Tångring, W, Lisa. (2018) *När barn får utbrott*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.1177.se/Vastra-Gotaland/barn--gravid/att-vara-foralder/foraldraskap-och-relationen-med-barnet/nar-barn-far-utbrott/> [21.12.21]

Woolf, Virginia. (1929) *Ett eget rum* [Ljudbok]. Viatone (2015). Audio. <https://www.nextory.se/bok/ett-eget-rum-10013002/>